

Radovan Karadžić (t.h.) var president i Republika Srpska under Bosniakrigen (1992–1995). I 2016 ble han av Krigsforbryttertribunalet for det tidligere Jugoslavia dømt til 40 år i fengsel for folkemord og forbrytelser mot menneskeheten. I 2019 forlenget en ankeinstans straffen til livstid i fengsel. Til venstre i bildet står generaloberst Ratko Mladić. Også han soner i dag en livstidsdom.
Foto: Reuters/NTB

Da Norge (nesten) ARRESTERTE Radovan Karadžić

Lederen for de bosniske serberne var etterlyst i flere år. Ny forskning viser at **vanlige norske soldater gjorde det første forsøket på å fange ham.**

AV HÅKON LUNDE SAXI
Stabsskolen, Forsvarets høgskole

AV MARTIN LAU SLÅTTEN
Institutt for forsvarsstudier, Forsvarets høgskole

Radovan Karadžić, lederen for de bosniske serberne under Bosniakrigen 1992–1995, ble i 2019 dømt til livsvarig fengsel for folkemord og forbrytelser mot menneskeheten i FN-domstolen i Haag.

Karadžić ble blant annet dømt for sin rolle i Srebrenica-massakren, der 8000 bosnjakiske sivile ble brutalt slaktet ned.

«De får kjøre videre. Vi skal ikke bruke makt for å pågripe dem»

Instruks til norske soldater som skulle støte på ettersøkte krigsforbrytere

Han ble også dømt for forbrytelser mot menneskeheten.

Srebrenica-massakren var den verste enkeltforbrytelsen under de jugoslaviske krigene på 1990-tallet, og den verste massakren i Europa siden andre verdenskrig. Totalt ble mer enn 100.000 mennesker drept under krigen i Bosnia-Hercegovina.

Slapp lenge unna

Etter krigsavslutningen i desember 1995 var Karadžić i en årrekke ettersøkt av Det internasjonale krigsforbryttertribunalet for det tidligere Jugoslavia (ICTY). En Nato-ledet styrke på nesten 60.000 soldater, med mandat fra FN, var i Bosnia-Hercegovina for å sette fredsavtalen ut i livet. Dette inkluderte bestemmelser som påla partene å utlevere personer ettersøkt av ICTY.

Karadžić unnslapp likevel alle pågripelsesforsøk og flyktet antageligvis til

Serbia i 1999. Der ble han pågrepet og utlevert i 2008.

Nyere forskning avdekker at det første forsøket på å pågripe Karadžić ikke ble gjennomført av toptrente elitesoldater fra USA eller Storbritannia, slik man lenge har trodd, men av ganske vanlige norske soldater. Dette kommer frem i en ny bok skrevet av forskere ved Forsvarets høgskole.

Ansett som farlig

Sommeren 1997 hadde Norge omtrent 800 soldater i Bosnia, som en del av den Nato-ledede fredstyrken Stabilisation Force (SFOR). Av disse tjenestegjorde 400 i en norsk infanteribataljon stasjonert i Modriča, en liten by i den serbiske entiteten nord i Bosnia.

Norge og andre Nato-land var lenge skeptiske til å skulle pågripe ettersøkte krigsforbrytere. Slike aksjoner ble ansett som farlig, og det ble antatt at pågripel-

ser kunne provosere de bosniske serberne og sette fredsavtalen i fare.

Instruksen til norske soldater som skulle støte på ettersøkte krigsforbrytere var lenge: «De får kjøre videre. Vi skal ikke bruke makt for å pågripe dem». Det var heller ingen ting som tydet på at Nato

ville kreve at norske soldater involverte seg i slike aksjoner.

Onsdag 9. juli 1997 rapporterte den norske styrkesjefen hjem til Norge at «det har ikke kommet noen indikasjoner som tyder på at SFOR vil bli engasjert i arrestasjon av personer mistenkt for krigsforbrytelser». Bare fire dager senere ble de norske soldatene likevel involvert i en slik aksjon.

Ordre: Pågrip

Jakten på krigsforbryterne startet 10. juli 1997. Da gjennomførte britiske spesialstyrker den første forberedte pågripelsen av to ettersøkte bosniske-serbere. Den ene av disse, den tidligere politisjefen Simo Drljaca, ble skutt og drept under arrestasjonen. En storstilt begravelse av Drljaca ble planlagt, og det ble antatt at en rekke av de mest uforsonlige og nasjonalistiske serbiske lederne ville møte opp.

Nå ble også nordmennene involvert. Søndag 13. juli ble infanteribataljonens offiserer vekket av en ordre fra den amerikanske divisjonen de var underlagt: Karadžić ville snart reise gjennom det norske ansvarsområdet for å delta i begravelsen. Nordmennene fikk ordre om å gå til pågripelse!

En «ordre» i en multinasjonal styrke som SFOR var imidlertid mer å regne som en sterk oppfordring. De fleste nasjonene reserverte seg mot å pågripe krigsforbrytere. Det gjorde imidlertid ikke den norske militære ledelsen i Bosnia i dette konkrete tilfellet.

Naturlig oppdrag

Ledelsen i den norske bataljonen var overrasket over ordren, men oppfattet den også som å være innenfor deres mandat. Det syntes opplagt at når Karadžić beveget seg inn i det norske

De norske soldatene var underlegne i antall, og den enslige troppssjefen på broen fryktet at han når som helst kunne bli tatt som gissel

«Holdt der!» Norske SFOR-soldater i ferd med å etablere en veikontrollpost i september 1997. Sperringen av broen i Modriča i juli samme år var av et større omfang enn det som her er fanget på bildet, men innholdet var det samme: SISU-vogner, mitraljøser og norske infanterisoldater. Foto: NTB

ansvarsområdet kunne bataljonen pågripe ham.

Men interessant nok foreslo ingen heller å ta kontakt med høyere nasjonale myndigheter i Norge for å rådføre seg. Hvorfor ingen foreslo å be om godkjennelse fra Oslo, vites ikke, men kanskje var man bekymret for at svaret kunne bli nei?

Den norske bataljonsledelsen skal etter sigende ha oppfattet oppdraget som svært meningsfullt. Som nestkommanderende i bataljonen senere uttrykte stemningen: «Det var naturlig at vi gjorde det».

Hadde lite trening

Nordmennene planla å fange den ventede bilkortesjen til Karadžić på en bro i Modriča. En styrke på omtrent 100 norske soldater ble utgruppert i forberedte stillinger, og amerikanske AH-64 Apache kamphelikoptre var i beredskap for å

støtte dem. Den mest risikable oppgaven ville tilfalle pågripelsespartiet som skulle gjennomføre kjøretøyene og foreta en eventuell arrestasjon. Det var kjent at Karadžić ble voktet av en beryktet og fanatisk gruppe med livvakter kjent som Preventiva.

De norske soldatene som fikk denne farlige oppgaven, var langt ifra elitesoldater. De fleste var vanlige norske menn som hadde gjennomført førstegangstjenesten, vært i det sivile liv i flere år, for så å bli rekruttert gjennom en avisannonse til seks måneders Nato-tjeneste i Bosnia.

Fra Forsvarets side ble det investert beskjedent i soldatenes forberedende trening forut for utreise. Bataljonen hadde kun fått tre ukers opplæring i Norge før de ble sendt til Bosnia, og treningsnivået var følgelig lavt.

Dette var soldatene i militæravdelin-

gen som nå ble satt til å pågripe Europas mest ettersøkte krigsforbryter.

Spent situasjon

Omtrent kl. 11.50 kom en kolonne med 13 politibiler kjørende, inkludert en buss, samt en Mercedes med sotede ruter. Kolonnen ble stoppet på et åpent område like over broen, hvor en norsk infanteritropp på 27 soldater sto oppstilt med ildstøtte fra flere SISU-transportpanservogner utstyrt med 12.7 mm mitraljøser.

Den norske troppssjefen, løytnant John Inge Øglænd, anso senere at hans menn denne dagen sto stilt opp mot omtrent 200 kampvante serbiske spesialpolitfolk.

En svært spent situasjon oppstod da den norske troppssjefen, via sin tolk, informerte om at ingen slapp gjennom før nordmennene hadde fått inspisere alle kjøretøyene. Den norske troppssje-

Alle presidentens menn. Radovan Karadžić med sine livvakter i 1993.

Foto: EPA/NTB

fen på broen gikk frem for å undersøke kjøretøyene. Alle kjøretøyene ble gjennomført, noe som innebar å åpne alle dører og bagasjerom. Stemningen var til å ta og føle på. De norske soldatene var underlegne i antall, og den enslige troppssjefen på broen fryktet at han når som helst kunne bli tatt som gissel.

Etter å ha gjennomført kortesjen ble det imidlertid klart at bilen med de sotede rutene ikke inneholdt Karadžić eller noen andre ettersøkte krigsforbrytere. Lettelsen skal ha vært stor blant nordmennene. Et pågripelsesforsøk ville ikke usannsynlig ha resultert i en blodig skuddveksling.

Ukjent til nå

Hvor Karadžić faktisk var, vet vi ikke. Kolonnen kan ha vært en fortropp eller vært ment som en avledningsmanøver

for å villedde Nato-soldatene. Karadžić ble etter hvert notorisk kjent for sin evne til å unnsnippe amerikanske og britiske spesialstyrker. Men vi vet i dag at det første kjente forsøket på å pågripe Karadžić ble utført av ganske vanlige norske soldater.

Noen dager senere, da aksjonen ble gjennomgått av ledelsen i bataljonen, ga de norske offiserene uttrykk over å være stolte over at Norge nå var et av et lite antall Nato-nasjoner som var direkte involvert i jakten på Radovan Karadžić. Bataljonsledelsen var også svært fornøyd med at norske og internasjonale medier ikke hadde oppdaget helgens - potensielt svært dramatiske - aksjon.

Norske medier fikk aldri nyss om operasjonen, og den har frem til i dag derfor vært helt ukjent for folk flest.

Først i etterkant av aksjonen 13. juli ga norske myndigheter offentlig politisk

klarsignal for at norske soldater kunne foreta pågripelse av krigsforbrytere de kom over i tjenesten i Bosnia. Fire dager senere uttalte statssekretær i Utenriksdepartementet, Jan Egeland, i et intervju med Dagbladet at nordmennene i Bosnia «kan og de skal» foreta pågripelser «dersom de kommer over krigsforbrytere».

Det ble imidlertid med dette ene forsøket. Norske soldater kom aldri senere til å befinne seg i en lignende situasjon i Bosnia.

Kilde: Håkon Lunde Saxi og Martin Lau Slåtten: «Krig i Europa: Forsvaret på Balkan, 1992–2005», Fagbokforlaget, 2023